

С.В. Ткаченко, Апарат Ради Національного банку України, м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ НАКОПИЧЕННЯ БОРГОВИХ РИЗИКІВ

Останнім часом, як влучно відмітили Я. Кузьмінов та М. Юдкевич, долається бар'єр “невимірюваності якісних відмінностей”, що досі вважався нездоланим. Дані все частіше отримують за допомогою соціологічних і психологічних методів. Таке спостереження наведене при оцінці праць з економіки Нобелівських лауреатів 2009 р. О. Уільямсона та Е. Остром. “Глобальный кризис – напоминание о несовершенстве или даже об отсутствии у массовых экономических акторов адекватных механизмов информации и контроля качества финансовых инструментов”. На думку Е. Остром, необхідно модифікувати модель раціонального вибору. Її дослідження доводять, що соціальна норма призведе до таких або майже таких же результатів у кооперації, як і ззовні введена система правил і моніторингу їх виконання. Отже, включення до економічних досліджень надбань суміжних соціальних і психологічних наук набуває неабиякої актуальності.

З огляду на недостатню ефективність сучасних методів управління борговими ризиками в рамках цього дослідження викликають інтерес декілька висновків П. Лант і С. Лівінгстон у галузі психології заощаджень:

1. Протягом останніх десятиліть знижувалася частка заощаджень з метою накопичення через період економічної стабілізації, розвиток споживання, орієнтацію на життя “тут і тепер”.
2. Заміщення операцій з накопичення отриманням кредитів. Доступність і дешевизна кредитів скорочує потребу у заощадженні.
3. Заощадження більше орієнтується на підтримку досягнутого стандарту життя.
4. Включені у процесі накопичення верстви населення все більше готові до відповідної частки ризику.

Використовуючи 8 психологічних факторів, виділених Lea et al, що детермінують накопичення боргів або надмірне витрачання коштів, наведено макроекономічний погляд на цю проблему (табл. 1).

Таблиця 1

Соціально-психологічні фактори накопичення боргових ризиків

Фактор впливу	Мікроекономічний або індивідуальний аспект	Макроекономічний аспект
Соціальне схвалення боргів	Оскільки суспільство рухається від засудження боргів до підтримки кредитів, сучасна споживацька мораль ставиться до боргів терпимо і навіть заохочує їх	Надання кредитів і фінансової допомоги, зокрема з боку міжнародних фінансових інститутів, відтворює готовність господарюючих суб'єктів до наступних боргових залучень
Економічна соціалізація	Домогосподарства, що вважають борги прийнятними, відтворюють подібну модель у наступних поколіннях	Відсутність засуджувачого боргову поведінку виховання у системі освіти
Соціальне порівняння	Люди, що порівнюють себе із невідповідною референтною групою, з більшою легкістю накопичують борги, щоб бути не гірше інших.	Орієнтація на соціально-економічний статус розвинених країн сприяє накопиченню боргових ризиків національних економічних суб'єктів порівняно бідніших країн
Вміння розпоряджатися грошима	Нераціональне розпорядження грошима вказує як на загальну неорганізованість, так і на фінансові проблеми	Політична і структурна неузгодженість, бюджетний дефіцит, неефективний бюджетний менеджмент
Споживацька поведінка	Неадекватні моделі споживання, наприклад, впевненість у необхідності предметів розкоші	Неадекватне нагальним потребам витрачання бюджетних коштів або витрати не першочергового спрямування
Часовий горизонт	Чим менша реалістична часова перспектива, тим легше людина робить борги	Політична нестабільність, плинність урядів змушує економічних суб'єктів вдаватися до боргових залучень
Ставлення до боргів	Якщо людина не відчуває турботи або жалю, коли їй доводиться брати у борг, вона частіше вдається до такої поведінки	Відсутність соціального осуду, позитивне ставлення до реструктуризацій спонукає нові прецеденти можливих як залучень, так і дефолтів
Фаталізм	Чим більше виражений екстернальний локус контролю, тим більша схильність до боргів	Процес глобалізації знижує ступінь відповідальності окремої держави за створення боргових ризиків

Отже, підвищення ефективності управління борговими ризиками повинно включати не лише притаманні економічному менеджменту методи, а й усвідомлення причин природного впливу вищенаведених факторів та відповідні превентивні заходи.